

МИТОЛОГИЯ, ФОЛКЛОР, ЛИТЕРАТУРА

Развитието на човешкото общество определя формирането на три мисловни представи за обяснение картината на света. Тя е творчески продукт на човешката мисъл, която, от своя страна, преминава през три етапа на развитие, известни като **митологичен, фолклорен и литературен**. Всеки от тях допълва от своя позиция представите за света на древния човек. Мисловният процес получава нови възможности за изява чрез развитието и обогатяването на словесния изказ.

Митологичният разказ търси външното сходство между човека и света. Връзката между тях няма логично, причинно-следствено обяснение. Образът на света е общ и неговите явления не са анализирани. Те съжителстват в общо синкретично цяло. Твърде често са обединени странни, взаимно изключващи се детайли от необяснимия за човека природен разум. Той е неделим, винаги хармоничен, макар че обединява контрастите в реалната действителност. Те остават скрити за митологичните представи на човека. Всичко в природата има свое място, отредено от висши божествени сили. Този факт не буди съмнение, приема се за първоданна и абсолютна истина. Не се подлага на наблюдение и анализ. Митът формира универсално образно мислене, което обобщава видяното и почувстваното. Всичко се повтаря в природния кръговрат, изразен от раждането и смъртта, от деня и нощта. Затова и човекът, макар и приписал божествен произход на видяното в картината на света, повтаря чрез ритуалния жест на обряда отразения в съзнанието му цикличен кръговрат на природния разум. Той се оказва еднакъв с циклите на човешкия живот. Словото на митологичния разказ носи частица от божествената сила на природния разум. Затова и хората, създатели на митове или предаващи ги чрез слово, са обожествявани. Те имат особени, жречески функции. Произнасят слово с божествена същност, определят чрез свещенодействието на ритуала бъдещата посока за развитие на човешкия живот. Обществената им роля е свещена, а словото - сакрално. Така в етапа на митологичното мислене словото обвързва човека с божествения свят на хармоничния природен разум.

Но с развитието на човешкото общество проблемите на рода и семейството излизат на преден план. Изискват нов тип мислене. Започва **етапът на т.нар. фолклорно мислене** на човека, формирало нови колективни представи не само за света, но и за трудния човешки делник. Обикновеното, всекидневното започва да вълнува мисълта на човека. Словото изразява неговите преживявания в бита. Мисълта има конкретна посока на развитие, фолклорният разказ обобщава знанията на човека в трудната битка с реалностите на живота. Словото загубва своята сакралност. Изпълва се с обикновеното, всекидневното, като преосмисля малкото и незначителното като смисъл на живота. Историята на рода се предава от поколение на поколение чрез фолклорното слово. В него е концентрирана опазената духовна енергия на рода. Патриархалният колектив изразява своето преклонение пред героизма на предците, търси допирни точки между своята и древната родова история. За това говорят фолклорните творби. Те са анонимни и имат устна форма. Словото разказва за миналото на рода чрез отделния човек. Той

остава анонимно неназован. Помни се като певец или разказвач на фолклорни сюжети до определен хронологичен момент от биологическото продължение на рода. След това неговата авторска анонимност изчезва и остава да функционира със своето въздействие само фолклорният сюжет в колективната памет на човешкото общество. Приемствената традиция опазва разказаното, чието първоначало е родено от всекидневието и бита на човешкия род. Особен ореол се създава около живота и деянията на определен фолклорен герой, който става идеал за подражание от следващите поколения, чули фолклорния разказ. Фолклорният сюжет е жив единствено чрез устното слово и умението на разказвача или певеца да остави трайна следа на въздействие в човешкото съзнание и памет. На такива фолклорни анонимни интерпретатори на странстващи народни сюжети обществото отрежда специална почит. Те имат правото да се идентифицират с героя, за който разказват, да изменят словото като образен художествен изказ, да препоредят сюжета, създавайки нови фолклорни варианти.

Общественото развитие в историята на човешката култура и цивилизация създава условия за формиране на **литературен тип мислене** - трети етап от развитието на човешката словесност. Литературата е немислима като творчески резултат без многовековната традиция на устното творчество. Тя е индивидуална писмена форма на словесността. Наличието на писменост е предпоставка за нейната поява. Но преходният период между фолклор и литература обединява търсенията на двата типа мислене. Дълго време литературата продължава да следва традициите на фолклора, които имат изцяло устна форма на изява. Така вътрешното взаимодействие между фолклор и литература обогатява мисловните процеси у човека. Появяват се два типа изкуство - на устния и на писмения разказ. Твърде често те са творческа проява на един и същ човешки индивид. Но и до днес този вид дарба е особено явление сред творчески настроените човешки индивидуалности. Те са съхранили нещо от синкретизма на древния човек, при когото устното слово ражда идеите и творческите послания на писмената словесна реч. Затова и днес се забелязват в творби на съвременни автори елементи на образно фолклорно мислене.

Митологичното, фолклорното и литературното мислене са етапи в развитието на човешката словесност. За всяка национална култура те имат различна продължителност и трудно могат да се разграничат в общата история на човешката цивилизация. Появата на, фолклора не означава елиминиране и изчезване на мита, както и развитието на литературни процеси и течения не може да отхвърли и пренебрегне традициите на устното народно творчество. Приемствеността между мит, фолклор и литература е естествен, макар и вътрешно противоречив процес на взаимно развитие и създаване.

Литературата несъмнено обобщава опита на човечеството и всичко постигнато като мисловен потенциал в развитието на човешката словесност. Но без присъствието на фолклора и мита в развитието на човешката културна история появата на литературата е немислима.

Митологията е отправна точка и изходен материал за развитието на философията, научните представи и литературните художествени творби. Затова могат да се открият сходства между мит и литература, мит и фолклор, както и образните послания на митологичните разкази и религиозните притчи. Близки и често взаимно наподобяващи се като повествование и сюжет, макар и с различна

жанрова насоченост, са приказката, героичният епос, легендата, историческото предание и митът.

В своето устно словесно съществуване митът се променя. Ритуалните действия на обряда, разиграваци сюжетното съдържание на мита, се десакрализират. Митологичното слово -също. Разколебава се дълбоката вяра в истинността на чутото и видяното при обредното представяне на мита. Появяват се нови устни варианти, но вече разказани не от жреца на племето или от колективната човешка общност, а от отделни членове на колектива. Всеки от тях прибавя нови сюжетни елементи към словесната цялост като съдържание на мита. Те са плод на човешкото въображение.

Художествената измислица отнема божествения ореол на митологичните герои. Редом с тях, в сюжетното действие започват да участват обикновени хора. Сакралността на митологичното време се руши. Разколебан е „статутът“ му на вечно и свещено. Художествената измислица разширява „границите“ на митологичното време. В него влиза реалният живот на човека и времето, в което живее, но с желание да ги промени, да ги направи по-добри и по-щастливи. И промяната е налице. Художественото време в мита става приказно неопределено, универсално неназовано, но отразяващо бита и всекидневието на хората. Появява се приказката - най-представителната жанрова форма на фолклора, от чиято тематична и художествена основа ще бъдат създадени произведенията на литературата.

Мит, фолклор и литература са не само етапи от развитието на човешката словесност, но и естествени процеси на формиране и съзряване на човешкото образно мислене.